

tranquil. (-मः) tranquility of heart. -प्रसन्नता joy, pleasure. -भेदः 1 difference of view. -2 inconsistency, inconstancy. -मोहः infatuation of the mind. -रक्षिन् *a.* (= -चारिन्); शुश्रूषुर्निरभीमाना पतीनां चित्तरक्षिणी Mb. 3. 233. 20. -रागः affection, passion, desire. -विकारः change of thought or feeling -विक्षेपः distraction of the mind. -विप्लवः, -विभ्रंशः, -विभ्रमः aberration, disturbance or derangement of mind, madness, insanity; स्वप्नोऽयं चित्तविभ्रंश उताहो सत्यमेव तु Mb. 13. 54. 15. -विरुद्धः breach of friendship. -वृत्तिः *f.* 1 disposition or state of the mind, inclination, feeling; एवमात्माभिप्रायसंभावितेष्टजनचित्तवृत्तिः प्रार्थयिता विदम्ब्यते Ś. 2. -2 thinking, imagining. -3 inward purpose, emotion. -4 (in Yoga phil.) inward working of the mind, mental vision; योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः Yoga S. -वेदना affliction, anxiety. -वैकल्यम् bewilderment of the mind, distraction. -सङ्ख्य *a.* pervading the heart, penetrating the soul. -हारिन् *a.* fascinating, attractive, agreeable.

चित्तवत् *a.* 1 Reasonable, endowed with reason. -2 Kind-hearted, amiable.

चित्तिः *f.* [चित् भावे चित्] 1 Thinking, thought, reflection. -2 Understanding, wisdom. -3 Devotion. -4 Intention, aim, purpose. -5 A wise person. -6 Fame, celebrity (ख्याति). -7 A mental mood; आकृतीनां च चित्तानां प्रवर्तकं नतास्मि ते Mb. 3. 263. 10. -8 A sense-organ; यं चेकितानमनु चित्तय उच्चकन्ति Bhāg. 6. 16. 48. -9 Meditation; चित्तिः लुक् चित्तमाज्यम् T. Ār. 3. 1; Mb. 12. 79. 20.

चित्तिन् *a.* Ved. Intelligent, wise.

चित्य *a.* Belonging to the funeral pyre; चित्यमाल्याङ्गराग्न्य आयसाभरणोऽभवत् Rām. 1. 58. 11; *m.* funeral fire. *f.* 1 A pyre. -2 A piece of ground prepared for sacrifice; सचित्तयो राजसिंहस्य सचितः कुशलैर्द्विजैः Rām. 1. 14. 29.

चेतक *a.* 1 Causing to think. -2 What thinks or feels, sentient. -की *N.* of a plant (हरीतकी).

चेतन *a.* (-नी *f.*) [चित्-ल्यु] 1 Animate, alive, living, sentient, feeling; चेतनाचेतनेषु Me. 5 animate and inanimate. -2 Visible, conspicuous, distinguished. -नः 1 A sentient being, a man. -2 Soul, mind. -3 The supreme soul. -4 An animal in general. -ना 1 Sense, consciousness; चुलुकयति मदीयां चेतनां चञ्चरीकः R. G.; U. 3. 31; Māl. 9. 12; R. 12. 74; चेतनां प्रतिपद्यते regains one's consciousness. -2 Understanding, intelligence; पश्चिमाद्यामिनीयामाःप्रसादमिव चेतना R. 17. 1; ...शास्ताखानोऽल्पचेतनः Śiva. B. 29. 9. -3 Life, vitality, animation; Bg. 13. 6. -4 Wisdom, reflection. -नम् Appearance. -2 The thinking principle, the mind; अच्युतचेतनः Bhāg. 9. 15. 41.

चेतनावत् *a.* Animate, having consciousness.

चेतस् *n.* [चित् करणे असुन्] 1 Consciousness, sense. -2 Thinking soul; वरं वरय राजर्षे क ते चेतो निरूप्यताम् Rām. 7. 57. 13; reasoning faculty; संप्रमध्येन्द्रियग्रामं प्रनष्टा सह चेतसा Mb. 1. 125. 11; चेतोभिराकृतिभिरातनोति Bhāg. 5. 11. 4. -3 The mind, heart, soul; चेतः प्रसादयति Bh. 2. 23; गच्छति पुरः शरीरं धावति पश्चादसंस्तुतं चेतः Ś. 1. 34. -4 Will. -Comp. -जन्मन्, -मधः, -भूः *m.* 1 love, passion. -2 the god of love. चेतोजन्मशरप्रसूनमधुभिर्व्यामिश्रतामाश्रयत् N. -विकारः disturbance of the mind, emotion, agitation.

चेतोमत् *a.* Living, sentient.

चित्र *a.* [चित्र-भावे अच्; चि-घृन् वा Uṇ. 4. 163] 1 Bright, clear. -2 Variegated, spotted, diversified. -3 amusing, interesting, agreeable; Māl. 1. 4. -4 Various, different, manifold; Pt. 1. 136; Ms. 9. 248; Y. 1. 288. -5 Surprising, wonderful, strange; किमत्र चित्रम् R. 5. 33; Ś. 2. 15. -6 Perceptible, visible. -7 Conspicuous, excellent, distinguished; न यद्वचश्चित्रपदं हरेर्यशो जगत्पवित्रं प्रगृणीत कर्हिचित् Bhāg. 1. 5. 10. -8 Rough, agitated (as the sea, opp. सम). -9 Clear, loud, perceptible (as a sound). -त्रः 1 The variegated colour. -2 A form of Yama. -3 The Asoka tree. -4 = चित्रगुप्त q. v. below. -त्रम् 1 A picture, painting, delineation चित्रे निवेश्य परिकल्पितसत्त्वयोगा Ś. 2. 9; पुनरपि चित्रीकृता कान्ता Ś. 6. 20, 13, 21 &c. -2 A brilliant ornament or ornament. -3 An extraordinary appearance, wonder. -4 A sectarian mark on the forehead. -5 Heaven, sky. -6 A spot. -7 The white or spotted leprosy. -8 (In Rhet.) The last of the three main divisions of *Kāvya* (poetry). (It is of two kinds शब्दचित्र and अर्थ-वाच्य-चित्र, and the poetical charm lies mainly in the use of figures of speech dependent on the sound and sense of words. Mammāṭa thus defines it:—शब्दचित्रं वाच्यचित्रमव्यङ्ग्यं त्ववरं स्मृतम् K. P. 1. As an instance of शब्दचित्रं may be cited the following verse from R. G. मित्रात्रिपुत्रनेत्राय त्रयीशात्रवशत्रवे । गोत्रारिगोत्रजैत्राय गोत्रात्रे ते नमो नमः ॥ -9 Anything bright which strikes the eye. -10 Playing upon words, punning, using conundrums, riddles &c. -11 A lotus. .... मङ्गले तिलके हेन्नि व्योम्नि पद्मे नपुंसकम् । Nm. -त्रम् *ind.* Oh!, how strange!, what a wonder! चित्रं बधिरो नाम व्याकरणमध्येष्यते Sk. -Comp. -अक्षी, -नेत्रा, -लोचना a kind of bird commonly called *Sarika*. -अङ्ग *a.* striped, having a spotted body. (-ङ्गः) 1 a kind of snake. -2 *N.* of Arjuna. (-ङ्गम्) 1 vermilion. -2 yellow orpiment. -अङ्गद *a.* decked with brilliant bracelets. (-दा) *N.* of a wife of Arjuna and mother of Babhruvāhana. -अङ्गदस् *f.* an epithet of Satyavatī, mother of Vyāsa. -अन्नम् rice dressed with coloured condiments; Y. 1. 304. -अपूपः a kind of cake. -अर्पित *a.* committed to a picture, painted. आरम्भ *a.* painted; चित्रार्पितारम्भ इवावतस्ये R. 2. 31; Ku. 3. 42. -आकृतिः *f.* a painted resemblance, portrait. -आयसम् steel. -आरम्भः a painted scene, outline of a picture; V. 1. 4. v. 1. -उक्तिः *f.* 1 agreeable or frequent